

**Силабус курсу «Генетика»
2020–2021 н.р.**

Назва курсу	Генетика
Адреса викладання курсу	вул. Грушевського 4, 79005 Львів
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	біологічний факультет, кафедра генетики і біотехнології
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	091 – Біологія
Викладачі курсу	Завідувач кафедри генетики і біотехнології, доктор біологічних наук, професор Федоренко Віктор Олександрович, доцент кафедри генетики і біотехнології, к.б.н Матійців Наталія Петрівна, доцент кафедри генетики і біотехнології, к.б.н Голуб Наталія Ярославівна
Контактна інформація викладачів	viktor.fedorenko@lnu.edu.ua http://bioweb.lnu.edu.ua/employee/fedorenko-v-o nataliya.matiytsiv@lnu.edu.ua https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/matiytsiv-n-p natalieholub@gmail.com https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/holub-n-ya
Консультації по курсу відбуваються	Консультації в день проведення лекцій та лабораторних занять (за попередньою домовленістю).
Сторінка курсу	
Інформація про курс	Курс розроблено так, щоб студенти набули фахові знання, які ґрунтуються на розумінні закономірностей і механізмів спадковості та мінливості живих організмів. У курсі розглядаються основні закономірності будови і функціонування генів і геномів, методи їх вивчення і маніпулювання ними з метою вирішення практичних завдань. Курс включає теоретичний матеріал у вигляді лекцій, виконання лабораторних занять, передбачене розв'язання і виконання генетичних задач і вправ.
Коротка анотація курсу	Дисципліна «Генетика» є нормативною дисципліною зі спеціальності 091 – Біологія для освітньої програми бакалавра, яка викладається в VI семестрі в обсязі 5 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів: 1. Вільне комбінуння та зчеплене успадкування генів. 2. Організація та мінливість генома прокаріотичних і еукаріотичних організмів. У першому модулі розглядаються закономірності моно- та полігібридних схрещувань, зчеплене зі статтю успадкування, взаємодія неалельних генів, зчеплене успадкування генів та способи побудови генетичних карт хромосом. У другому модулі зосереджено увагу на особливостях організації і функціонування генів і геномів вірусів, прокаріотів і еукаріотів, способах генетичної рекомбінації, розглядаються сучасні уявлення про

	регуляцію експресії генів, механізми мутагенезу і репарації, про генетичну структуру популяцій, її динаміку, а також генетичні фактори, які визначають еволюцію живої природи.
Мета та цілі курсу	Мета навчальної дисципліни “Генетика” - ознайомити студентів із основними закономірностями спадковості і мінливості, зі структурною організацією та функціонуванням геномів вірусів, прокаріотичних і еукаріотичних організмів; з логікою розвитку генетичного пізнання – від ідентифікації і вивчення генів за їх фенотиповими проявами до встановлення природи генетичного матеріалу живих організмів і розробки методів генетичної інженерії та селекції рослин, тварин і мікроорганізмів; навчити студентів застосовувати на практиці генетичні знання, вміти скласти програму генетичного дослідження і вибрати методи його проведення.
Література для вивчення дисципліни	<p>Основна література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Тоцький В.М.</i> Генетика. - Одеса: Астропринт, 2008. - 712 с. 2. Генетика : підручник / А.В. Сиволоб, С.Р. Рушковський, С.С. Кир'яченко та ін. ; за ред. А.В.Сиволоба. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 320 с. 3. <i>Федоренко В.О., Черник Я.І., Максимів Д.В., Боднар Л.С.</i> Задачі та вправи з генетики - Львів: Оріяна-Нова, 2008. – 598 с. 4. <i>Жимулев И.Ф.</i> Общая и молекулярная генетика. - Сибирское университетское издательство :Новосибирск, 2007 – 479 с. 5. <i>Инге-Вечтомов С.Г.</i> Генетика с основами селекции. – СПб. :Издво «Н-Л», 2010. – 720 с. <p>Додаткова література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Alberts B., Johnson A., Lewis J., Morgan D., Raff M., Roberts R., Walter P.</i> Molecular biology of the cell. – New York : GS, 2015 – 1342 p. 2. <i>Elrod S.L., Stansfield W.D.</i> Genetics. – N.Y. : The McGraw-Hill Companies, Inc., 2010. – 426 p. 3. <i>Hartl D.L.</i> Essential genetics and genomics. – Bulington : 2020. – 665 p. 4. <i>Griffiths A.J.F., Wessler S.R., Carroll S.B., Doebley J.</i> Introduction to genetic analysis. – N.Y. : W. H. Freeman and Company, 2015. – 897 p. 5. <i>Passarge E.</i> Color atlas of genetics. – Stuttgart : Georg Thieme Verlag KG, 2007. – 497 p. 6. <i>Pierce B.A.</i> Genetics essentials. Concepts and connections. – N.Y. : W.H. Freeman and Company, 2013. – 569 p. 7. <i>Thomas A.</i> Thrive in genetics. – Oxford : Oxford University Press, 2013 – 340 p. 8. <i>Сіддгартха Мукерджі.</i> Ген. Надзвичайна історія. – Харків. Книжковий клуб, 2017. – 768 с.
Тривалість курсу	один семестр
Обсяг курсу	150 годин, з яких 96 години аудиторних занять, з них 64 години лекцій, 32 години лабораторних занять та 54 годин самостійної роботи
Очікувані результати навчання	Після завершення цього курсу студент буде : знати: основи генетичного аналізу мікроорганізмів, рослин і тварин, методи

	<p>ідентифікації генів і вивчення будови, функціонування генетичного апарату вірусів, прокаріотів і еукаріотів, а також маніпулювання генами і геномами;</p> <p>будову і закономірності експресії геномів живих організмів;</p> <p>способи отримання і вивчення мутантів живих організмів;</p> <p>закономірності генетичної рекомбінації, генетичних процесів у популяціях живих організмів, а також генетичні основи еволюційного процесу.</p> <p>вміти:</p> <p>планувати і проводити генетичні дослідження з рослинами, тваринами і мікроорганізмами, а також описувати і аналізувати їх результати;</p> <p>складати схеми генетичного конструювання і селекції живих організмів;</p> <p>отримувати і аналізувати мутанти вірусів, прокаріотів і еукаріотів, використовувати їх на практиці;</p> <p>розв'язувати генетичні задачі.</p>
Ключові слова	Спадковість, мінливість, генетичний аналіз, геном, ген, хромосоми, мутації, популяції, рекомбінація, репарація, експресія генів.
Формат курсу	Очний
	Проведення лекцій, лабораторних робіт та консультації для кращого розуміння тем
Теми	Наведено у табл.1
Підсумковий контроль, форма	Іспит в кінці семестру усний
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін «Загальна цитологія і гістологія», «Біологія індивідуального розвитку тварин», «Математичні методи в біології з основами інформатики», «Біохімія», «Мікробіологія», достатніх для сприйняття категоріального апарату.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентації, лекції, розв'язок задач, складання і написання схем генетичних експериментів.
Необхідне обладнання	Персональний комп'ютер, загальнонавчівані комп'ютерні програми і операційні системи, проектор.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • лабораторні/самостійні тощо: 30% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 30 • контрольні заміри (модулі): 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 20 • іспит: 50% семестрової оцінки. Максимальна кількість балів 50 <p>Підсумкова максимальна кількість балів 100</p>
Питання до екзамену	<ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет генетики. Поняття про спадковість та мінливість. Місце генетики серед природничих наук. Пізнавальне і практичне значення генетики. 2. Основні етапи розвитку генетики. 3. Гібридологічний метод вивчення спадковості. Особливості

- гібридологічного методу Г. Менделя.
4. Закономірності успадкування в моногібридному схрещуванні.
 5. Закон розщеплення (сегрегації). Цитологічний механізм моногенного успадкування.
 6. Поворотні та аналітичне схрещування.
 7. Алелі, їх взаємодія: повне і неповне домінування, кодомінування. Множинний алелізм.
 8. Менделівське успадкування у людини. Генеалогічний метод вивчення спадковості людини.
 9. Закономірності успадкування в дигібридному схрещуванні. Закон незалежного успадкування генів.
 10. Закономірності успадкування в полігібридному схрещуванні. Цитологічний механізм дигенного та полігенного успадкування.
 11. Аналітичне схрещування дигетерозигот і полігетерозигот.
 12. Гаметичне розщеплення. Тетрадний аналіз.
 13. Умови прояву законів розщеплення і незалежного успадкування генів. Розщеплення при нерегулярних типах статевого розмноження.
 14. Вплив умов довкілля на фенотиповий прояв генів. Пенетрантність і експресивність генів. Плейотропний вплив генів. Дія летальних і сублетальних генів.
 15. Комплементарна взаємодія генів. Біохімічний механізм комплементарності неалельних генів.
 16. Епістатична дія генів.
 17. Кумулятивна і некумулятивна полімерія.
 18. Негенетичне визначення статі. Прогамне та епігамне визначення статі.
 19. Системи хромосомного визначення статі.
 20. Генетичний механізм визначення статі у дрізофілі.
 21. Гаплодиплоїдний механізм визначення статі. Балансове визначення статі у нематиди *Caenorhabditis elegans*.
 22. Механізм визначення статі у ссавців. Компенсація дози генів X – хромосоми. Статевий хроматин.
 23. Зчеплене із статтю успадкування при гетерогаметності чоловічої або жіночої статі.
 24. Первинне і вторинне нерозходження статевих хромосом у дрізофілі та його наслідки.
 25. Зчеплене зі статтю успадкування у людини. Хвороби людини, зумовлені мутаціями генів X-хромосоми.
 26. Нерозходження статевих хромосом у людини та його наслідки.
 27. Групи зчеплення генів. Використання аналітичного схрещування для вивчення зчеплення генів.
 28. Кросинговер. Визначення частоти кросинговеру.

29. Принципи побудови генетичних карт. Локалізація гена в групі зчеплення.
30. Подвійні і множинні кросинговери. Інтерференція. Вплив множинних кросинговерів та інтерференції на визначення віддалі між генами.
31. Цитологічні докази кросинговеру. Вивчення кросинговеру і картування генів при тетрадномому аналізі.
32. Мітотичний кросинговер.
33. Основні характеристики організації генома. Геноміка.
34. Докази генетичної ролі нуклеїнових кислот.
35. Основні молекулярні методи вивчення структури генома: клонування і секвенування ДНК, полімеразна ланцюгова реакція.
36. Розміри і структурні компоненти геномів вірусів, прокаріотичних та еукаріотичних організмів.
37. Нуклеоїд бактерій. Організація хромосомної ДНК у нуклеоїді. Кількість, форма і розміри хромосом прокаріотів.
38. Організація генів у хромосомах прокаріотів.
39. Послідовності генома прокаріотів, що повторюються. Оперони генів рРНК. CRISPR-Cas модулі бактерій.
40. Мобільні генетичні елементи бактерій: плазміди, IS-елементи, транспозони, генні касети та інтегрони, інтегративні і кон'югативні елементи (ICE).
41. Основні особливості організації геномів бактеріофагів.
42. РНК-геноми бактеріофагів. Життєвий цикл бактеріофага MS2.
43. Життєвий цикл і будова генома бактеріофага лямбда (λ).
44. Функціонування генів бактеріофага λ при його літичному розвитку в клітині і розвитку по шляху лізогенізації.
45. Відкриття кон'югації. Дослід Д. Ледерберга і Е. Тейтума.
46. Статеві полярність у *E.coli*. Характеристика різних типів кон'югаційних схрещувань в *E.coli*.
47. Взаємодія F-фактора та хромосоми *E.coli*. F' - фактори. Сексдукція.
48. Побудова кільцевої генетичної карти *E. coli*.
49. Використання кон'югації для картування генів і генетичного конструювання бактерій.
50. Відкриття трансдукції. Дослід Д. Ледерберга і Н. Циндера.
51. Абортивна, неспецифічна (загальна) і специфічна трансдукція. Використання трансдукції в генетичному аналізі та конструюванні бактерій.
52. Компетентність клітин бактерій. Перетворення ДНК, яка зумовлює генетичну трансформацію, в клітині – реципієнті.
53. Використання трансформації для генетичного картування та конструювання штамів.
54. Компоненти генома еукаріотичних організмів.

55. Характеристика генома людини.
56. Хімічний склад і структура хроматину. Рівні просторової організації хроматину.
57. Політенні хромосоми. Цитологічні карти хромосом.
58. Повторення нуклеотидних послідовностей в геномах еукаріотів. Сателітна ДНК.
59. Гени рРНК, тРНК, малих РНК.
60. Гени еукаріотів, які кодують білки. Родини генів гени гістонів, родина глобінових генів людини.
61. Геноми мітохондрій і хлоропластів.
62. Транспозони еукаріотів.
63. Ретротранспозони і ретрогени.
64. Віруси з однострунковою лінійною РНК – з позитивним геномом. Будова геномів коронавірусів.
65. Віруси з однострунковою несеgmentованою і segmentованою лінійною РНК – негативним геномом. Будова генома вірусу грипу.
66. Віруси з однострунковою лінійною РНК і двострунковою ДНК як проміжним продуктом реплікації генома. Будова геномів ретровірусів.
67. Віруси з двострунковою ДНК. Будова геномів аденовірусів.
68. Віруси з однострунковою лінійною і кільцевою ДНК.
69. Еволюція уявлень про ген. Теорія гена Т. Морган.
70. Комплементарний аналіз мутантів. Критерії алелізму
Ідентифікація гена.
71. Роботи С. Бензера з вивчення тонкої структури гена на прикладі локусу *rII* бактеріофага Т4.
72. Концепція “Один ген – один фермент”. Роботи Д. Бібла та Е. Тейтума.
73. Колінеарність гена і його білкового продукту. Роботи Ч. Яновські з аналізу мутацій гена триптофансинтази *E. coli*.
74. Докази триплетності генетичного коду. Досліди Ф. Кріка та С. Бреннера.
75. Розшифрування генетичного коду. Властивості генетичного коду.
76. РНК-полімерази і промотори прокаріотів. Регулювання експресії генів прокаріотичних організмів.
77. РНК-полімерази і промотори еукаріотів. Регулювання експресії генів еукаріотичних організмів.
78. Типи мінливості. Неспадкова (модифікаційна) мінливість. Основні особливості модифікацій. Норма реакції генотипу.
79. Класифікація мутацій. Методи виявлення мутацій.
80. Хромосомні аберації.
81. Основні механізми виникнення спонтанних мутацій.
82. Пошкодження ДНК і мутації, які викликані іонізуючими

	<p>випромінюваннями.</p> <p>83. Пошкодження ДНК і мутації, які викликані ультрафіолетовим випромінюванням.</p> <p>84. Механізми мутагенної дії хімічних речовин, які алкілюють ДНК.</p> <p>85. Механізми мутагенної дії азотистої кислоти і аналогів азотистих основ.</p> <p>86. Механізми мутагенної дії мутагенів довкілля.</p> <p>87. Фотореактивація.</p> <p>88. Екзцизійна репарація азотистих основ і нуклеотидів.</p> <p>89. Репарація помилково спарених нуклеотидів.</p> <p>90. Постреплікативна рекомбінаційна репарація. SOS-репарація.</p> <p>91. Основні закономірності функціонування генів у ході онтогенезу.</p> <p>92. Способи конструювання та селекції рекомбінантних молекул ДНК.</p> <p>93. Предмет і значення генетики популяцій. Популяція – елементарна одиниця еволюційного процесу.</p> <p>94. Методи вивчення генетичного поліморфізму популяцій.</p> <p>95. Частоти генів і генотипів у популяції.</p> <p>96. Закон Харді-Вайнберга та його застосування.</p> <p>97. Фактори динаміки генетичної структури популяцій.</p> <p>98. Збереження генофонду культурних та диких форм рослин і тварин.</p> <p>99. Системи схрещувань у селекції рослин та тварин. Використання комбінативної мінливості в селекції рослин, тварин і мікроорганізмів.</p> <p>100. Явище гетерозису та його генетичні механізми.</p>
Опитування	

Таблиця 1

Схема курсу «Генетика»

Тиж-день	Тема занять (перелік питань)	Форма діяльності та обсяг годин	Додаткова література / ресурс для виконання завдань (за потреби)	Термін виконання
1	Предмет, основні етапи розвитку і значення генетики.	Лекції – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
1, 2	Закономірності успадкування в моногібридних і полігібридних схрещуваннях.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 4 год, самостійна робота – 4 год		2 тижні
2, 3	Відхилення від типових чисельних співвідношень при розщепленнях та їхні причини.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 2 год, самостійна робота – 4 год		2 тижні

	Взаємодія неалельних генів.			
3, 4	Генетика статі. Успадкування, зчеплене зі статтю.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 2 год, самостійна робота – 4 год		2 тиждень
4, 5	Зчеплене успадкування генів і кросинговер.	Лекції – 4 год, лабор. заняття – 4 год, самостійна робота – 4 год		2 тижні
5	Цитоплазматична спадковість.	Лекції – 2 год, лабор. заняття – 2 год, самостійна робота – 2 год		2 тижні
6	Основні характеристики організації генома та методи її вивчення.	Лекції – 4 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
7	Геном прокариотичних організмів і бактеріофагів.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 2 год, самостійна робота – 4 год		1 тиждень
8	Геном еукариотичних організмів та вірусів еукариотів.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 2 год, самостійна робота – 4 год		1 тиждень
9	Теорія гена. Структура та функціонування генів.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
10	Шляхи генетичної рекомбінації у прокариотів та вірусів.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 4 год, самостійна робота – 4 год		1 тиждень
11	Молекулярні механізми рекомбінації.	Лекції – 4 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
12	Хромосомні та генні мутації.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 4 год, самостійна робота – 4 год		1 тиждень
13	Механізми репарації.	Лекції – 4 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
14	Генетика онтогенезу.	Лекції – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
14, 15	Популяційна та еволюційна генетика.	Лекції – 4 год, лаборат. заняття – 4 год, самостійна робота – 2 год		2 тижня
15	Генетика людини.	Лекції – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
16	Генетична інженерія.	Лекції – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень

16	Генетичні основи селекції.	Лекції – 2 год, самостійна робота – 2 год		1 тиждень
----	----------------------------	--	--	-----------